

Hahdan KARAKAYA (*)

TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI VE KENDİ DİLİNDE GELİŞİMİ

öz

Muhafazakâr düşünce temelde 1739 Fransız Devrimine karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Avrupa'da XVII. yüzyıldan itibaren başlayan toplumsal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler karşısında bir yeni yol arayışının ifadesidir. Muhafazakâr düşünce, Batı'da İngiliz düşünür Edmund Burke önderliğinde gelişmiştir. Burke, o zaman kadar yerleşik olan yapının Fransız Devrimi tarafından tamamen ortadan kaldırılmasına tepki duymuştur. Bununla beraber, Liberalizm düşüncesinin de İngiltere için bir tehlike olduğuna inanmıştır. Burke ve daha sonra onun düşüncelerinden etkilenen muhafazakar düşünce temsilcileri, mevcut yapıların tamamen ortadan kaldırılması yerine evrimci bir yaklaşımla dönüştürülmesi taraftarıdır. Bunun yanında Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde muhafazakâr düşünce “modernin ötekisi” olarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle muhafazakâr düşünce Türk toplumunda son yıllara kadar bir gericilik-ilercilik yaklaşımı çerçevesinde tartışma konusu yapılmıştır. Bu da muhafazakâr düşüncenin Türk toplumu açısından bir ideoloji olarak gelişiminden çok bir tutum olarak gelişimini beslemiştir. Bu yönüyle muhafazakâr düşünce gerek Osmanlı'da gerekse Cumhuriyet sonrasında tarihini, dinini, gelenegini, milletini tanıyan nesiller yaratma endişesi etrafında gelişmiştir. Doğru toplumları açısından da gelişmişliğin yakalanması noktasında geleneksel ve kültürel değerlerin korunmasının hayati önem taşıdığına inanılmaktadır.

anahtar kelimeler

Muhafazakârlık, Değişim, Toplumsal Yapı, Doğu-Batı, Modernleşme

abstract

Conservatism of Turkey and its Development in its Own Language

Conservative thought came in sight in 1739 as a reaction to French Revolution, and became the expression of the search for a new way of communal, social, cultural and economic changes. Conservative thought has been developed under the leadership of English philosopher Edmund Burke. It was a reaction to the extinction of the existing structure by French Revolution. Besides, he thought that liberalism was also a danger for England. Burke and other conservative wing that were influenced by his thoughts supported the evolutionist change instead of total extinction of existing structures. Besides, during Ottoman Empire and Turkish Republic, conservative approach is defined as “the other of modern”, so conservative thought in Turkish society has been a discussion point in the frame of reactionism-progressivism. Because of this, conservative thought has been developed as an attitude, not as an ideology. Regarding this, the conservative thought has been developed with the concern about creating generations knowing their history, religion, tradition, society during Ottoman Empire and after the proclamation of the republic. According to the eastern society, the conservation of traditional and cultural values play an important role for reaching development.

key words

Conservative thought, change, social structure, east-west, modernism

Toplumların sosyal yapısı içerisinde gelişen kavramların sosyolojik heterojenliği, kavramların analizinde bir muğlaklığı da beraberinde getirmektedir. Bu kavramlar bazen ilk ortaya çıktıkları anlamlarıyla toplumsal serüvenlerine devam ederlerken, bazen de önemli anlam evrimleri ile içinde geliştikleri sosyolojik yapının dilinde karşılık bulacak anlamlar kazanırlar. Dolayısıyla bu kavramların anlamları, içinde yaşadıkları toplumsal yapının sosyokültürel koşulları tarafından biçimlenir diyebiliriz. Bu bağlamda Türk muhafazakârlık anlayışını açıklayabilmek için öncelikle Avrupa’da muhafazakârlık kavramının sosyal gelişiminden de kısaca söz etmek gerekmektedir. Her iki toplumsal yapının sosyolojik doku farklılığı, muhafazakâr düşüncenin gelişimine ya da kavramın içeriğinin biçimlenmesine de önemli oranda yansımıştır.

Türk toplumunda “muhafazakârlık” kavramı için de bu son içeriğin geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Türk toplumunda muhafazakarlığın en belirgin tanımı “Modernliğin Ötekisi” olarak yapılmaktadır (Mollaer, 2011: 59). Bu da beraberinde bir gericilik-ilericilik algısını da muhafazakârlık kavramı çerçevesinde

beslemektedir. Muhafazakârlık kavramı tarihsel olarak Türk toplumunda bir karşılık bulma noktasında Batı'dakinden hem biçim hem de içerik olarak çeşitli farklılıklar içermektedir. Türkiye'de olduğu kadar dünyada da farklı anlamlar yüklenerek kullanılan bir kavram olan muhafazakârlık, bu yönüyle tek ve küresel bir tanımlamaya sahip değildir. Burada söz konusu olan anlamlar, daha çok tutumlar üzerinden tanımlanırken, siyasal içeriğini ise bir ideoloji olarak tanımlanması oluşturmuştur.

Muhafazakâr düşünce temelde aydınlanma ve onun akıl ile biçimlendirdiği dünyaya karşı bir muhalif söylemdir. Aydınlanmada temel yaklaşım, akıl aracılığı ile tüm dünyayı anlayıp yine akıl yoluyla tüm dünyayı değiştirme temeline dayanırken, muhafazakâr yaklaşım, belli siyasal projeler doğrultusunda toplumun dönüştürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalara muhaliftir. Batı'da muhafazakâr düşünce yaklaşımı, özellikle 1789 Fransız Devrimi ile başlayan değişimi tepeden inmece bulur ve bunun etkilerinden toplumu korumanın gerekliliğine inanır (Özipek, 2004: 6). Aydınlanmanın rasyonel ve akılcı yaklaşımı üzerinde yükselen Fransız Devrimi, muhafazakâr düşünce açısından bir kökten kopma ve savrulma olarak değerlendirilmektedir. Muhafazakâr düşüncenin Avrupa'daki en önemli temsilcisi Burke ve arkadaşları için devrim, keskin bir kopuşu ifade etmekle beraber, bir birikimin de yok sayılması olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada bir değişim karşıtı olmadığını vurgulayan Burke, bunun her toplumun tarihsel, siyasal ve toplumsal bağlamı çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini kaydederken, İngiliz Devrimi ile simgelenen evrimci toplumsal dönüşüme ise olumlu bakmıştır. Burke'un muhafazakâr düşünce yaklaşımında yüzyıllarca birikmiş olan ve içinde bir çok erdem barındıran geleneksel kurallar, toplumsal dokunun temel taşlarıdır ve değişim bu taşları yok etmeden gerçekleşmelidir (2005: 11-18).

Muhafazakârlık, bir düşünce akımı olarak sosyal, siyasal, ekonomik ve ahlaki boyutlarıyla gelişmekle beraber, yukarıda da kısaca ifade ettiğimiz gibi, Avrupa'da Aydınlanma hareketi ile oluşan, 1789 Fransız Devrimi'nin bir anlamda sert bir dille ortaya koyduğu değişim diline karşı oluşmuş bir kökleri revize etme yaklaşımına dayanmaktadır. Arkasından gelen Sanayi Devrimi, mevcut toplumsal yapıları altüst ederken, yeni bir toplumsal biçimlenmenin de önünü açmıştır. Bir başka ifadeyle, mevcut toplumsal yapıların tüm denklemini bozarak yeniden oluşturmuş, bu da muhafazakâr söylemin bir normsuzluğun ortaya çıkması noktasında endişelerini derinleştirmiştir. Bu fırtınanın önüne kattığı geleneksel ve kültürel bütün değerler, normlar değişimin pençesinde yeni biçimler almıştır. Bu biçimsellikler hiç şüphe yok ki Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin dayandığı toplumsal şartlar tarafından yönlendirilmiştir. Ancak muhafazakâr yaklaşım bu köklü dönüşümlerin toplumun varlığını tehdit altına

alacağı düşüncesindedir. Bu noktada muhafazakâr yaklaşım, toplumun yarattığı değerlerin, oluşturduğu kurumların, normların, gelenek ve göreneklerin korunması ya da yeniden düzenlenmesini, yeni oluşan şartlara uygun bir biçim almasını önermektedir. Böylece var olan toplumsal norm ve kültürü koruma ve korunan temel üzerinden güncellemelerin yapılması muhafazakâr değişim anlayışının temelini ifade etmektedir. Bu süreçte, Batı toplumlarında sosyal ve siyasal yapı çözülmüş, yeni bir sosyal/sınıfsal hiyerarşi oluşmuştur. Muhafazakârlık ise bu yeni hiyerarşinin köklerinden keskin hatlarla kopmasına karşı isteksizdir (Özipek, 2004: 6-14).

Dolayısıyla muhafazakârlığın Batı toplumları açısından somut bir yaşamışlığın ürünü olarak geliştiğini ve toplumda karşılık bulduğunu söyleyebiliriz. Bu yönüyle Batı toplumlarında muhafazakârlık, toplumda meydana gelen sosyolojik değişimlerin köklü ve somut bir ifadesi olarak tanımlanabilir. Batı toplumlarında başlayan bu değişim hareketleri, toplumsal farklılıkların önüne koyduğu engelleri aşamadığından Doğu toplumlarında karşılıkları toplumsal yapının mevcut kökleri ile uyuşmamıştır. Değişimin farklı toplumlarda meydana getirdiği farklılıklara direnen doğu toplumlarındaki muhafazakârlık, köklü değişimlerin önüne geçemediği gibi kendini güncel bir tanımlamaya tabii tutma noktasında da balarısız kalmış görünmektedir. Muhafazakâr düşünce açısından yerleşik düzen, sosyal yapının korunması esastır ve bu yapının köklü bir biçimde değiştirilmesi toplumu yok edecek ya da sosyal düzeni bozacaktır. Muhafazakar düşünce toplumun uzun soluklu olarak kendini var etmesi sürecine büyük önem verir ve toplumsal düzeni oluşturan sosyal normlar, değerler ve geleneklerin bozulması durumunda yenilerinin oluşumunun zaman alacağı görüşündedir. Bununla beraber, bir kaos ortamının oluşması muhafazakar yaklaşımın en önemli endişelerindedir. Bu bağlamda toplumsal norm ve değerlerin hızlı bir biçimde değişmesi ya da ortadan kaldırılmasını toplumun düzen ve bütünlüğü açısından büyük bir tehlike olarak gören muhafazakâr yaklaşım, dini hayatın temsilcilerinden de destek almıştır. Böylece Türk toplumu açısından muhafazakâr düşünce, Kahraman (2007: 2)'in deyimiyle bir "pasif modernleşme" biçimi ile karşı karşıya gelmiş görünmektedir.

Muhafazakâr düşüncenin Türk toplumu açısından bir ideolojiden çok bir tutum olarak genelleştirilmesinin temelinde de Batı'da meydana gelen gelişmelere ayak uydurma biçimimiz vardır. Batı'da gelişen düşüncelerin ilk defa Tanzimat'la Osmanlı düşünce hayatına girmesiyle birlikte toplumda bir modernleşme ve değişme süreci başlamıştır. Bu süreç toplumda meydana gelen köklü değişimlerin oluşturduğu şartların biçimlendirdiği yapılara dayalı içerik alamamıştır. Burada temel yaklaşım, İmparatorluğu yıkılmaktan kurtarmanın yollarını bulmaktır. Dolayısıyla bu süreçte modernleşme biçimimize karşı top-

lumun bir kesiminde oluşan eski değer ve normların aşınması endişesi, Türk muhafazakârlık anlayışının köklerini temsil etmektedir (Aktaşlı, 2011: 149). Bu yönüyle de Türk muhafazakârlığı temelde Burke ve arkadaşlarının endişelerini paylaşmaktadır. Şüphesiz o günün dünyasında Osmanlı toplumu ile Batı'nın koşulları birbirinden oldukça farklıdır ve dolayısıyla bu akımların Batı'daki işlevi ile Türk aydınlarının muhafazakarlık ya da Modernlik yaklaşımına yükledikleri anlamlar da buna paralel olarak farklılık göstermektedir (Söğütü, 2011: 170). Bu anlamlandırma muhafazakârlık yaklaşımında olduğu gibi, aydınlanmadan moderniteye, ideolojiden laikliğe kadar birçok kavramın içerik yansımada da kendini gösterecektir

Bu noktada Türk muhafazakârlığı, tarih, din, gelenek, millet gibi değerleri tanıyan ve bilen nesiller yaratma ya da bu nesilleri koruma endişesini de içinde taşımıştır. Böyle bir muhafazakârlık algısı, kurumsal bir dönüşüme öncülük edemediği gibi pozitifizmin öncü uygulayıcısı olarak (İrem, 2011: 31) algılanması yaklaşımına da katkıda bulunmuştur. Bu yönüyle Türk muhafazakârlığının sadece bir Kemalizm ve Modernleşme eleştirisi olarak ortaya çıktığını ifade etmek indirgemeci bir yaklaşım olsa da pratikteki karşılığı bunun çok da yanlış olmadığını ortaya koymaktadır. Türk muhafazakârlığı bir tepkiselliğin ürünü olma noktasında Batılı manasıyla bir ortak özelliğe sahip olmakta beraber birçok noktada farklılaşmaktadır. Batı'da da muhafazakarlık, Fransız Devrimi'ne tepki olarak ortaya çıkarken, modern yaklaşımın toplumsal bütüne uyum sağlaması noktasında büyük bir yapıcılığı da üstlenmiştir (Mollaer, 2011: 63). Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Batı'da muhafazakâr düşüncenin temsilcileri köklü bir değişimi olumlamamakla birlikte evrimci bir değişimin toplumu geliştireceğine inanmaktadırlar. Oysa Osmanlı ya da Türk muhafazakar düşünce yaklaşımında ise büyük oranda mevcut olanın ya da geçmişten gelen değerlerin sıkı korunumu ile ilerlenebileceği düşüncesi hakimdir.

Bu bağlamda, muhafazakârlık, bir "koruma", "aynı tutma", "değişim ve yarattığı yıkımdan korkma" güdüsüne yaslanırken, aslında geleneksel yapısını muhafaza etmeye çalışan tüm anlayışlar yeni sorunlar karşısında da yeni bir çözüm üretmiş görünmemektedir. Bu bağlamda seküler hayatın içerisinde geçmişle bağları kopmamış bir toplum ve birey algısı yaratmanın çabası var olanın korunmasından farklı bir çabayı getirmemiştir (Mollaer, 2011).

1739 Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimiyle beraber Avrupa'da ciddi bir geçmişle ip koparma süreci başlarken, tarihsel eylemliliğin bir bütün olarak olmasa da kısmen sürekliliğinden söz etmek mümkündür. Ancak Osmanlı ve devamında da Türk toplumunda böyle bir sürekliliğin olamayışı muhafazakâr yaklaşımı yeniliklere karşı şüpheli yaptığı kadar mutluluğu hep geçmişte arama noktasına doğru da itmiştir. Bununla beraber genellikle hızlı sosyal değişimlere

direnme ve geleneksel ve dini normları destekleme eğiliminde olan bir siyasi yaklaşımda olan Türk Muhafazakârlığını tarif etmek mümkündür. Zamanla Türk Muhafazakârlık anlayışı, “gericilik”, “tutuculuk” gibi kavramlarla özdeşleştirilmiştir. Bu da Türkiye’de muhafazakârlığı bir ideoloji olmaktan çok bir tutum olarak algılanma noktasına götürmüştür (Aktaşlı, 2011: 150-157). Türk muhafazakâr düşüncesi Osmanlı’nın son dönemi ve devamında da Cumhuriyet ile birlikte uygulanan modernleşme politikalarına eleştirel bir dille yaklaşmıştır. Bu yaklaşım Türk muhafazakârlık anlayışını Türk milliyetçiliği ile de eklemlendirerek, millî ve dini değerlerin Türk toplumunun kültürel kaynağı ve birikimi olduğunun altı çizilmeye çalışılmıştır. Türk muhafazakârlığı bu yaklaşım ile kendini modernleşme ve değişim karşısında özünü koruma ve bu özden aldığı güçle gelişme noktasında tanımlamıştır. Bu da uzun vadede muhafazakâr düşünce ile laik-modernler arasındaki mesafeyi derinleştiren bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Bu süreçte bir yandan gelenek ve din batılılaşmanın/modernleşmenin ötekisi olarak toplumdan dışlanırken, bir yandan da etnik kültüre dayanan bir ideoloji olarak muhafazakârlık topluma giydiriliyordu. Bu bağlamda Türk Muhafazakârlığı gelenek ve dini değerleri Türkçülük içinde eriterek bir yeniden doğma ve geleneğin toptan reddine de bir tepki olarak kendini tanımlarken, devlete de eklemlenerek de bir kendini koruma ve meşru kılma eğilimini benimsemiştir (Aktaşlı, 2011: 150).

Türk muhafazakârlığının tarihsel süreçte 1950’ye kadar sistem içerisinde bir siyasal pratik gösterebilmiş olduğu söylenemez. DP aracılığıyla ilk defa toplumda bir sağ kanat olarak vücut bulan muhafazakârlık, Batılı manasından birçok noktada ayrılmakla beraber benzerlikler de taşımaktadır. Türkiye’de merkez sağ biçiminde ifade edilen liberal-muhafazakâr siyasetin sosyolojik temellerini, muhafazakârlık, din, milliyetçilik ve liberalizmin oluşturduğu ifade edilebilir. Türkiye sağının dayandığı bu değerler, Adnan Menderes liderliğindeki DP’nin iktidara gelmesi ile birlikte, 1950’den sonra siyasal bir kimlik özelliği kazanmaya başlamış ve bir anlamda muhafazakâr düşünce toplumsal karşılığını siyasi bir alana yansıtma imkânı bulmuştur. CHP’nin dine ve toplumsal değerlere karşı takındığı tavra karşı bir tepki biçiminde ortaya çıkan ve belli bir sınıfın ideolojik tutumundan ziyade popülist bir halk muhalefeti biçiminde gelişen Türkiye’deki merkez sağ ideoloji, temelini modernleşme sürecine karşı dini ve geleneksel değerlere koruma tepkisi üzerinden biçimlendirmiştir (Uluç, 2014: 111). Bu da muhafazakâr düşüncenin değişen yapıyla uyumlu ve güncellenebilen bir yapılanmayı geliştirmesini engellemiştir.

Böylece Türk muhafazakârlığı, hâkim ideoloji üzerinden kendini tanımlamaya çalışırken, sosyoekonomik bir alt yapıya sahip olamadığı gibi modernleş-

menin toplumsal yansımalarını da tutumların değişimine tepki olarak ortaya koymuş görünmektedir. Bu bağlamda ne resmi ideoloji bir kültürel ve felsefi arka plana sahip olabilmıştır ne de muhafazakârlık ve onun var olma sürecine. Bu noktadan baktığımızda Türkiye’de muhafazakâr düşünce yaklaşımı, modernleşmenin salt akla dayanan dünya yorumu üzerinde pek kafa yormamıştır. Oysa muhafazakârlık, Batı tarihinde zengin bir felsefi mirasın taşıyıcısı olan ciddi bir düşünce geleneğini, modern zamanların hem bir parçası, hem de muhalifi olan kapsamlı bir doktrini ve içinde yaşadığımız tarih dönemine damgasını vuran bir siyasi ideolojiyi ifade etmektedir (Özipek, 2004: 3).

Birçok yönden Cumhuriyet rejimi toplumu bir merkez/çevre ayrımı üzerinden tanımlarken muhafazakâr yaklaşım çevrenin temsili olarak değerlendirilebilir. Bu noktadan bakıldığında Türk muhafazakârlığı bir anlamda çevrenin merkeze bir meydan okuması olarak yorumlansa bile yukarıda ifade edilen anlamda “kapsamlı bir doktrin” olmaktan çok uzaktır. 1930’larda entelektüel bir düşünce olarak ortaya çıkan ve siyasi bir halk hareketi olmayan muhafazakârlığın, DP’yi iktidara getiren bir halk sınıfına yaslanmadığını ifade etmektedir. Buna göre 1950’lerde Anadolu halkı muhafazakâr bir halk olmadığı gibi gelenekten beslenen bir İslam anlayışına sahip olması yönüyle de bu düşüncenin eksenindeki toplumsallığı temsil etmektedir. DP’nin iktidarı ve izlenen sağ siyaset Anadolu halkını muhafazakârlaştırdığı gibi Türkiye’de muhafazakâr bir siyaset anlayışının doğumunu beslediği düşünülmektedir (Aktaşlı, 2011: 152). Böylece Türk Muhafazakâr anlayışı siyasi bir zemine otururken, kendine Türk siyasi tarihinde de yer açmayı başarmıştır. DP ile birlikte Müslümanlar modernleşmeye, merkeze doğru gelmeye ve sisteme eklenmeye başlamıştır. Türkiye’de Muhafazakâr partilerin sisteme ve resmi ideolojiye yaptığı en büyük katkı Müslümanları muhafazakârlaştırarak, sistemin merkezine çekmeleri olarak değerlendirilmektedir. Anadolu Muhafazakârlığı bu yönüyle siyasi bir zemin bulurken, Demokrat Parti de ideolojik yaklaşımını yaslayabileceği bir toplum tabanına ulaşmış görünmektedir (Aktaşlı, 2011:152).

Türk Muhafazakârlığı, merkeze doğru bir kayış içerisinde olurken, 1980 darbesiyle din-devlet ilişkileri Türkiye’de yeni bir anlam ve içerik kazanmıştır. Bu dönemde daha önce bahsettiğimiz “dinin araçsallaştırılması” sürecine “Türk İslam sentezi” formülüyle yeni bir kimlik kazandırılmıştır. Türk-İslam sentezi böylece muhafazakâr yaklaşımın temellerini güçlendirmesine katkı sunarken, devlet nezdinde de muhafazakâr yaklaşımın meşruluk zemininin oluşumuna katkı sunmuştur. Bunun etkileri ekonomide de kısa sürede kendini göstermiş ve muhafazakâr/dindar iş sahipleri finans sektörüne girmeye başlamıştır. Böylece Türkiye’de muhafazakâr bir sermaye sınıfının ilk temelleri de bu dönemde atılmış olmaktadır (Göçmen, 2011: 122).

Bunun yanında özellikle 1980 sonrasında Özal dönemiyle birlikte uygulanan liberal ekonomi politikaları da muhafazakâr sermayenin Anadolu’da bir finans sektörü oluşturmasını sağlamıştır. Bu dönemlerden başlayarak taşrada yeşermeye başlayan sermaye ve onun bu gücüne dayanarak kendisinde gördüğü “özgüven”, bu yeni sermaye sınıfına kendi kültürel değerlerini siyasallaştırmak yönünde büyük bir yeti kazandırmıştır (Kahraman, 2008: 177). Tugal (2011: 19) Türkiye’de muhafazakar sınıfın ekonomik temellere dayalı bu dönüşümünü bir “Pasif Devrim” olarak okurken, Yavuz (2010: 10) bu yeni sınıfı, Weber’in İslam ve kapitalizm arasındaki kan uyuşmazlığı tezine meydan okuyan bir oluşum olarak değerlendirmiştir. Bu iki yaklaşım, Türk muhafazakarlık anlayışının dönüşümünün farklı yöndeki özellikleri olarak değerlendirilebilir.

Böylece İslami değerler etrafında birleşen bir halk tabanı kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayan (Refah Partisi, Millî Selamet Partisi, Saadet Partisi, Fazilet Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisi) partilere destek vermeye başlamıştır. Fakat Batı’da ve Türkiye’de muhafazakârlığın biçimleri tartışma konusu olmuştur. Muhafazakârlık kavramının Türk tarihi içindeki serüvenine bakıldığında kendine özgü bir kavramsal içerikle yoluna devam ettiği görülmektedir ve kendisine yaslanarak yükseleceği bir sınıfı yaratmayı başardığı söylenebilir. Bu sınıf güncel Türk siyasetine de yön verirken Türk Muhafazakârlığının da içini doldurma çabasıdadır. Bu konu ile ilgili Alatlı (2013: 272)’nin İslam ve küresel rekabet arasındaki ilişkiden bahsederken ifade ettiği “Allah’a ulaşmanın daha az meşakkatli, daha kullanışlı, daha keyifli yöntemleri” yeni Türk muhafazakârlığı açısından ayrı bir tartışma konusudur.

Kısaca ifade edecek olursak, muhafazakârlık, Türk toplumu açısından da çoğu zaman değişime karşı bir tutum olarak okunmuştur. Bununla beraber, ekonomik ve sosyal alanda meydana gelen farklılaşmaların değişimini meşurlaştırarak muhafazakarlaşma sürecinin bir parçası yaptığı söylenebilir. Türkiye tarihi açısından DP dönemi ve ardından gelen Turgut Özal’ın liberal ekonomi politikaları Türkiye’de muhafazakâr yaklaşımın hem ideolojik dönüşümüne katkıda bulunmuş hem de onu bir tutum olmaktan çıkarmıştır diyebiliriz. Özellikle 28 Şubat dönemiyle birlikte muhafazakâr kesim değişimin önünde durmanın imkânsız olduğunun farkına varmış ve kendini değişimle eklemlenmenin yollarını aramaya başlamıştır. Muhafazakârların değişim karşısındaki bu benimseyici tutumu, onları tanımlamak için sıklıkla kullanılan “gerici”lerden ayırarak “muhafazakâr” kavramına yaklaştırmış görünmektedir. Böylece Türkiye’nin yeni muhafazakârları değişimden hoşlanmayan tutumlarını bir kenara bırakarak, değişimi kendi renkleriyle biçimlendirme yoluna gitmiş görünmektedirler.

Kaynaklar

- Aktaşlı, H. U. (2011). Türk Muhafazakârlığı ve Kemalizm: Diyalektik Bir İlişki. *Doğu Batı*, 58: 147-163.
- Alatlı, A. (2013). *Beyaz Türkler Küstüler*. İstanbul: Everest.
- Alpman, P. S. (2012). Bir Tasarım, Bir Temenni, Şimdinin “Hakiki” Burjuvazisi Ve Eleştirisi. *Birikim*, 278-279: 38-45.
- Burke, E. (2005). Gelenekselcilik, (Çev: Bilal Canatan). *Muhafazakâr Düşünce*. 3: 11-28.
- Dönmez, R. Ö. (2011). Adalet ve Kalkınma Partisi: İslamcılıktan Post Kemalist Bir Anlatıya Doğru. *Doğu Batı*, 58: 37-59.
- Göçmen, İ. (2011). Muhafazakârlık Neo-Liberalizm ve Sosyal Politika: Türkiye’de Din Temelli Sosyal Yardım Organizasyonları. *Doğu Batı*, 58: 115-146.
- Hanioğlu, Ş. (2009). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Zihniyet, Siyaset ve Tarih*. İstanbul: Bağlam.
- Horkheimer, M. Ve Teodor, A. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. İstanbul: Kabcacı.
- İnsel, A. (1989). Liberalizm, Muhafazakârlık ve Türkiye’de Toplumsal Tahayyül. *Birikim*,1: 41-54.
- İrem, N. (2011). Türk Muhafazakâr Modernleşmesinin Sınırları. *Doğu Batı*, 58: 27-37.
- Kahraman, H. B. (2007). *Post Modernite İle Modernite Arasında Türkiye*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman H. B. (2008). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-1*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman, H. B. (2010). *Türk Sağı ve AKP*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş.
- Mollaer, F. (2011). Klasik Muhafazakârlıktan Tekno Muhafazakârlığa: Tanım Sorunları Temeller ve Değişmeler. *Doğu Batı*, 58: 59-72.
- Özipek, B. B. (2004). *Muhafazakârlık*. Ankara: Liberte.
- Tugal, C. (2011). *Pasif Devrim: İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Uluç, A. V. (2014). *Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal’ın Siyasi Düşüncesi Yönetim Bilimleri*. 12/230: 107-140.
- Yankaya, D. (2012). 28 Şubat İslami Burjuvazinin İktidarı Yolunda Bir Milat. *Birikim*, 278-279:29-37.
- Yavuz, H. (2010). *AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri*. İstanbul: Kitap.